

Myndigheten för
samhällsskydd
och beredskap

Nödlägesplanering

Skyldigheter i Sevesolagstiftningen
för Sevesoverksamheter

Nödlägesplanering – Skyldigheter i Sevesolagstiftningen för Sevesoverksamheter

© Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)

Enhet: Enheten för hantering av industriella risker

Produktion: Advant

Publikationsnummer: MSB2159 – april 2023

ISBN: 978-91-7927-353-8

Bakgrund

Inom industrin hanteras det stora mängder kemikalier och farliga ämnen. Detta i kombination med den mänskliga faktorn kan leda till allvarliga olyckshändelser i form av kemikalieutsläpp, brand och explosioner.

Lag (1999:381) om åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor (Sevesolagen) föreskriver att alla verksamhetsutövare som omfattas av lagen ska förebygga riskerna för allvarliga kemikalieolyckor. Därutöver gäller att i de fall allvarliga kemikalieolyckor inträffar är verksamhetsutövaren skyldig att begränsa följderna av dessa.

Om en nödsituation d.v.s. en olycka eller tillbud inträffar inom en Sevesoverksamhet ska verksamhetsutövaren och all personal vara förberedda inför vilka insatser och åtgärder som ska vidtas och hur de med egna resurser på ett effektivt sätt kan bistå kommunens organisation för räddningstjänst.

Publikationens syfte är att förtydliga vilka krav Sevesolagstiftningen¹ ställer när det gäller nödlägesplanering och hur de olika delarna i verksamhetsutövarens handlingsprogram och säkerhetsledningssystem bidrar till en systematisk planering för nödsituationer.

Målet är att ge verksamhetsutövare och länsstyrelser

- en ökad kunskap om nödlägesplanering,
- en ökad förståelse för hur de olika delarna i handlingsprogrammet och säkerhetsledningssystemet beskriver verksamhetsutövarens systematiska arbete med planering för nödsituationer samt
- förtydliganden om skyldigheterna gällande den interna planen för räddningsinsatser.

Vägledningen vänder sig till såväl verksamhetsutövare som prövnings- och tillsynsmyndigheter. Syftet är till att ge en samlad presentation av de aktuella regelverken och hur de bör tillämpas.

Grunden för publikationen är bestämmelserna i Sevesolagstiftningen. I texten används ordet ”bör” när det är vägledande text. I de fall det är bindande krav enligt Sevesolagstiftningen används ordet ”ska”. Om det skulle förekomma någon avvikelse är det alltid författningarnas text som gäller. Vid hänvisningar rekommenderar Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) att dessa sker till föreskrifternas paragrafer och inte till publikationens sidor. Publikationen speglar MSB:s syn utifrån det rättsläge som gäller när publikationen ges ut.

Publikationen tar inte upp kommunens skyldighet att upprätta en kommunal plan för räddningsinsatser² för verksamheter på högre kravnivå.

1. Lag (1999:381) om åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor (Sevesolagen), Förordning (2015:386) om åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor (Sevesoförordningen), Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps föreskrifter om åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor (MSBFS 2015:8).

2. 3 kap. 6 § Förordning (2003:789) skydd mot olyckor (FSO) samt 4-6 §§ MSBFS 2015:8.

Innehåll

1. Inledning	5
2. Planering inför nödsituationer	10
2.1 Identifiera förutsebara nödsituationer	12
2.2 Utarbeta plan för räddningsinsatser vid nödsituationer	13
2.3 Särskild utbildning till berörd personal	15
2.4 Övning av plan för räddningsinsatser vid nödsituationer	16
2.5 Kopplingar till de övriga delarna i säkerhetsledningssystemet	17
3. Intern plan för räddningsinsatser	19
3.1 Innehåll i intern plan för räddningsinsatser	21
4. Övning	26
4.1 Verksamhetsutövarens skyldighet	28
4.2 Flerårig övningsplan	29
5. Olycksrapportering	30

1. Inledning

Alla verksamheter som omfattas av Sevesolagstiftningen är skyldiga att förebygga riskerna för allvarliga kemikalieolyckor. I de fall en allvarlig kemikalieolycka inträffar är verksamhetsutövaren skyldig att begränsa följderna för människors hälsa och miljön.³

Om en nödsituation t.ex. en olycka eller tillbud inträffar inom en Sevesoverksamhet ska verksamhetsutövaren och all personal vara förberedda. Verksamhetsutövaren behöver i förhand planera vilka insatser och åtgärder som ska genomföras och hur de med egna resurser på ett effektivt sätt kan bistå kommunens räddningstjänst.

Figur 1. Nödlägesplaneringens olika skeenden före, under och efter.

Vid nödlägesplanering är det viktigt att tänka *före – under – efter*. Vad behöver verksamhetsutövaren och personalen göra *före* för att vara förberedda om en nödsituation inträffar? Vad ska göras *under tiden* en nödsituation pågår? Vad ska göras *efter* räddningsinsatsen?

Syftet med nödlägesplanering är att verksamheten och personalen

- har en plan för nödsituationer,
- snabbt får igång räddningsinsatser,
- vet hur de varnar och skyddar egen personal och allmänheten,
- vet hur de ska agera för att begränsa och hantera olyckan eller tillbudet och medverkar till att minimera konsekvenserna för människors hälsa och miljön.

Mål (vad ska uppnås) med verksamhetens nödlägesplanering:

- All personal har relevant kunskap och kompetens samt kan begränsa och hantera incidenter. Detta för att förhindra att allvarliga nödsituationer och kemikalieolyckor inträffar.

3. 6 § Sevesolagen

- Verksamhetsutövaren är förberedd inför vilka nödvändiga åtgärder som ska vidtas för att skydda människor och miljön från konsekvenserna av en allvarlig nödsituation eller kemikalieolycka.
- Information om verksamheten med dess risker och vilka åtgärder som allmänheten ska vidta vid en nödsituation har förmedlats till allmänheten.⁴
- Verksamheten kan sanera och återstarta verksamheten efter en allvarlig nödsituation och kemikalieolycka.

Figur 2. Nödlägesplanering

Ovanstående figur 2 illustrerar nödlägesplanering som innefattar dels planering inför nödsituationer som gäller för alla Sevesoverksamheter och dels intern plan för räddningsinsatser som enbart gäller för Sevesoverksamheter på högre kravnivå. Därutöver ska ett avsnitt i säkerhetsrapporten beskriva verksamhetens nödlägesplanering med fokus på att redovisa verksamhetens skyddsåtgärder och insatser för att begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor.

Begreppet nödlägesplanering som används i publikationen innefattar

- planering inför nödsituationer⁵ som gäller för alla Sevesoverksamheter,
- den del i säkerhetsrapporten för verksamheter på högre kravnivå som beskriver de skyddsåtgärder och insatser för att begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor.⁶ Avsnittet utgör en sammanfattning av handlingsprogrammet, säkerhetsledningssystemet och den interna planen samt
- intern plan för räddningsinsatser⁷ som gäller för Sevesoverksamheter på högre kravnivå.

4. Läs mer i MSB:s publikation "Att informera allmänheten enligt Sevesolagen" Publikationsnummer: MSB1858 - december 2021, ISBN: 78-91-7927-197-8

5. Bilaga 2 punkt 2e Sevesoförordningen

6. Bilaga 3 punkt 5 Sevesoförordningen

7. 12 § Sevesolagen, 10 § Sevesoförordningen samt bilaga 1 i MSB:s föreskrifter (MSBFS 2015:8)

Planering inför nödsituationer

Planering inför nödsituationer gäller för alla Sevesoverksamheter. Planering inför nödsituationer är en av de sju delarna i det handlingsprogram och säkerhetsledningssystem som varje verksamhetsutövare är skyldiga att ha.

I handlingsprogrammet ska verksamhetsutövaren ange mål och handlingsprinciper för hantering av farorna för allvarliga kemikalieolyckor, såsom planering inför nödsituationer. I säkerhetsledningssystemet ska verksamhetsutövaren beskriva hur handlingsprinciperna genomförs.

Kravet avseende planering för nödsituationer som gäller för alla Sevesoverksamheter regleras i 8 § Sevesolagen och 7-8 §§ Sevesoförordningen. Vilka upplysningar som verksamhetens planering inför nödsituationer ska innehålla regleras i Sevesoförordningens bilaga 2 punkt 2e.

Planering inför nödsituationer och vad som bör beskrivas enligt punkt 2e kommer att beskrivas mer utförligt i avsnitt 2.

MSB:s publikation om handlingsprogram och säkerhetsledningssystem

Mer upplysningar om handlingsprogram och säkerhetsledningssystem finns att läsa i MSB:s publikation Handlingsprogram och säkerhetsledningssystem Publikationsnummer: MSB1579 – september 2020, ISBN: 978-91-7927-043-8

Säkerhetsrapporten

För Sevesoverksamheter på den högre kravnivån ska verksamhetsutövaren utöver handlingsprogram och säkerhetsledningssystem upprätta en säkerhetsrapport och en intern plan för räddningsinsatser.

Säkerhetsrapporten (som helhet) ska visa att verksamhetsutövaren har klarlagt riskerna för allvarliga kemikalieolyckor vid Sevesoverksamheten och att nödvändiga åtgärder har vidtagits för att förebygga sådana olyckor. Därutöver ska verksamhetsutövaren visa att den kan begränsa konsekvenserna för människor och miljön om en olycka trots allt skulle inträffa. Det ska framgå att verksamheten är säker och tillförlitlig.

Säkerhetsrapporten ska innehålla en beskrivning av verksamhetens skyddsåtgärder och insatser för att begränsa konsekvenserna av en allvarlig kemikalieolycka⁸. Beskrivningen ska innehålla följande:

- a. Beskrivning av den utrustning som har installerats vid anläggningen för att begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor för människors hälsa och miljön.
- b. Organisation för alarmering och räddningsinsatser.
- c. Beskrivning av tillgängliga interna och externa resurser.
- d. Beskrivning av eventuella tekniska och icke-tekniska åtgärder av relevans för att minska konsekvenserna av en allvarlig kemikalieolycka.

8. Punkt 5 bilaga 3 Sevesoförordningen

MSB:s publikation om säkerhetsrapport

Mer upplysningar om säkerhetsrapport finns att läsa i MSB:s publikation Säkerhetsrapport – Ett stöd vid det systematiska arbetet med att upprätta, förnya och granska en säkerhetsrapport. Publikationsnummer. MSB915 – november 2016, ISBN-nummer 978-91-7383-703-3

Intern plan för räddningsinsatser

Utöver informationen i säkerhetsrapporten ska Sevesoverksamheter på den högre kravnivån upprätta en intern plan för räddningsinsatser. Av den interna planen för räddningsinsatser ska det framgå hur Sevesoverksamheten förbereder sig inför nödsituationer och allvarliga kemikalieolyckor med farliga ämnen⁹.

Den interna planen för räddningsinsatser är ett skriftligt dokument som verksamhetsutövaren tar fram. Det bör ske tillsammans med de anställda vid företaget samt annan personal som exempelvis entreprenörer och underleverantörer samt kommunens organisation för räddningstjänst.

Planen ska uppdateras och övas minst vart tredje år eller när det till följd av ändrade förhållanden¹⁰ finns anledning till det. Planen ska alltid uppdateras innan en ändring genomförs i en verksamhet som väsentligt kan påverka faran för allvarliga kemikalieolyckor. Vilka upplysningar som planen ska innehålla regleras i 3 § samt bilaga 1 i MSBFS 2015:8.

Den interna planen för räddningsinsatser kommer att beskrivas mer utförligt i avsnitt 3.

Kommunens plan för räddningsinsatser

Det finns ett samband mellan verksamhetens interna plan för räddningsinsatser och kommunens plan för räddningsinsatser för den specifika Sevesoverksamheten. Verksamhetens interna plan för räddningsinsatser är en del av säkerhetsrapporten.

Kommunens organisation för räddningstjänst har en skyldighet att upprätta en plan för räddningsinsatser för Sevesoverksamheter på den högre kravnivån.¹¹ Planen ska ha den omfattning som säkerheten för omgivningen kräver, uppdateras och övas minst vart tredje år eller när det till följd av ändrade förhållanden finns anledning till det. För nyetablerade verksamheter ska den lämnas in till länsstyrelsen samt vara upprättad senast inom två år från det att säkerhetsrapporten är färdigställd.

Om en befintlig säkerhetsrapport har uppdaterats ska kommunens plan för räddningsinsatser vara uppdaterad inom ett år. Sevesoverksamheten ska förse kommunen med de upplysningar som kommunen behöver för att upprätta planen för räddningsinsatser.

9. 2 § Sevesolagen

10. Med ändrade förhållanden avses ändringar inom verksamheten, vid en olycka, som ett resultat av övning etc.

11. 3 kap. 6 § FSO

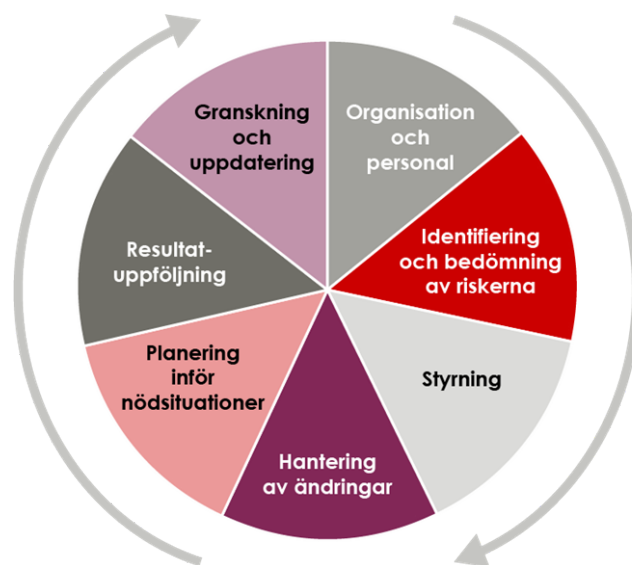
MSB kommer i denna publikation inte att utveckla avsnittet om kommunens plan ytterligare. Följande avsnitt beskriver Sevesoverksamheternas skyldigheter avseende planering inför nödsituationer samt innehållet i plan för räddningsinsatser vid nödsituationer och intern plan för räddningsinsatser samt vikten av att öva planerna.

2. Planering inför nödsituationer

Skyldigheten att planera inför nödsituationer gäller för alla Sevesoverksamheter och är en av de sju delarna i det handlingsprogram och säkerhetsledningssystem som varje verksamhetsutövare, som omfattas av Sevesolagstiftningen, är skyldig att upprätta.

Figur 3. Säkerhetsledningssystemets sju delar

Figur 3 illustrerar de områden som handlingsprogrammet och säkerhetsledningssystemets delar omfattar, enligt bilaga 2 i Sevesoförordningen. Handlingsprogrammets mål och allmänna handlingsprinciper ska genomföras genom säkerhetsledningssystemet, Sevesoförordningen, bilaga 2 punkterna 2a–2g.

Alla sju delarna i säkerhetsledningssystemet hänger ihop.

En inledande och väsentlig punkt i ledningssystemet är *organisation och personal*, vilket bl.a. innebär att ledningen fattar de beslut som behövs för att:

- förebygga allvarliga kemikalieolyckor,
- begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor,
- säkerställa hög skyddsnivå hos verksamheten och
- fastställa roll- och ansvarsfördelning för all berörd personal.

Ledningen behöver även genomföra kontinuerliga åtgärder för att öka personalens medvetenhet och kompetens beträffande allvarliga kemikalieolyckor.

När det gäller samband med övriga delar i säkerhetsledningssystemet behöver planering inför nödsituationer utgå från verksamhetens resultat från identifiering och bedömning av riskerna för allvarliga kemikalieolyckor.¹²

Det är viktigt att personalen är medveten om aktuella risker som identifierats vid verksamheten. Det är även viktigt att de får den information och utbildning som behövs för att minimera risken för att allvarliga kemikalieolyckor inträffar samt att de vet hur de ska agera om olycka eller tillbud inträffar.

Ändringar som görs inom eller utanför verksamheten kan påverka verksamhetens riskbild och de nödsituationer som kan uppstå. När ändringar görs inom verksamheten bör det alltid göras en översyn av verksamhetens planering inför nödsituationer och planen för räddningsinsatser vid nödsituationer. Översyn behöver även göras om det inträffat en olycka eller tillbud vid verksamheten.

Verksamhetens planering inför nödsituationer bör bl.a. utgå från:

- De farliga ämnen som hanteras vid/inom verksamheten.
- Identifierade risker och nödsituationer vid verksamheten.
 - Hur kan nödsituationer uppstå och utvecklas?
 - Vad kan påverka nödsituationen, internt och externt?
 - Hur ser omgivningen ut? Hur kan omgivningen påverka verksamheten¹³ och hur kan verksamheten påverka omgivningen?
- Vilka är konsekvenserna av de identifierade nödsituationerna? Vad och vilka ska skyddas?
- Vilka resurser¹⁴ kan behövas för att begränsa konsekvenserna?
- Vilka skadebegränsande åtgärder¹⁵ ska vidtas vid identifierade nödsituationer?

Planering inför nödsituationer

Sevesoförordningen, bilaga 2 punkt 2e innebär att säkerhetsledningssystemet ska omfatta beslut om och genomförande av förfaranden för att

- **identifiera förutsebara nödsituationer** genom systematisk analys,
- **utarbete planerna för räddningsinsatser vid sådana nödsituationer,**
- **testa och granska planerna för räddningsinsatser vid sådana nödsituationer** och **ge särskild utbildning till den berörda personalen.** Utbildningen ska ges till all personal som arbetar inom verksamheten, även underleverantörers berörda personal.

I avsnitt 2.1 – 2.4 beskrivs punkterna i ovanstående ruta.

12. Bilaga 2 punkten 2b Sevesoförordningen

13. Läs mer om riskbedömning av naturliga omgivningsfaktorer i MSB:s publikation Riskbedömning av naturliga omgivningsfaktorer: vägledning och metodstöd för verksamheter som hanterar farliga ämnen

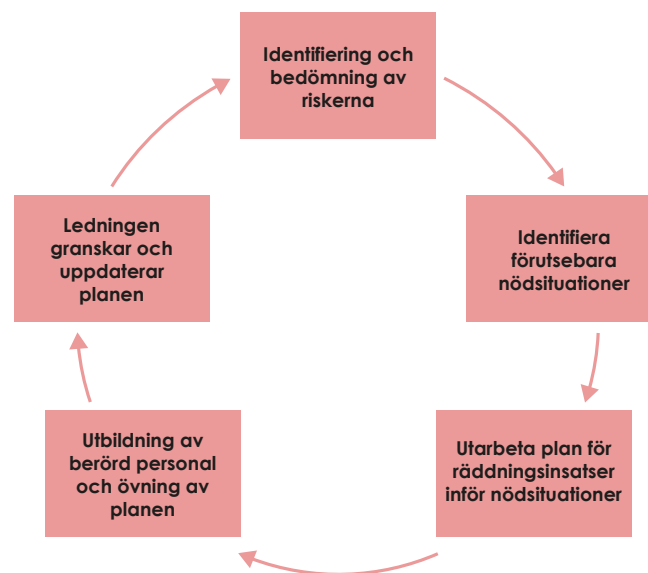
14. Med resurser avses tillgång på personal, utrustning etc.

15. Med skadebegränsande åtgärder avses barriärer, tekniska- och organisatoriska åtgärder etc.

2.1 Identifiera förutsebara nödsituationer

Sevesoverksamhetens säkerhetsledningssystem ska omfatta ledningens beslut om och genomförande av förfaranden/metoder/rutiner för att identifiera förutsebara nödsituationer vid verksamheten genom en systematisk analys.

Figur 4. Planering inför nödsituationer

För att kunna utarbeta en plan för räddningsinsatser vid nödsituationer behöver verksamhetsutövaren göra en systematisk identifiering, analys och bedömning av de risker som finns vid verksamheten och identifiera förutsebara nödsituationer.

Riskbedömningen ska bl.a. utgå från de farliga ämnen som hanteras inom verksamheten, de anläggningar och processer som förekommer och hur omgivningen ser ut. Detta moment är även en del av verksamhetens säkerhetsledningssystem.¹⁶

Det är därför angeläget att verksamhetsutövaren har tillvägagångssätt och metoder för att systematiskt identifiera och bedöma risker.

Riskbedömningen ska vara en grund för att verksamheten ska kunna vidta förebyggande och skadebegränsande åtgärder samt utarbeta planer för räddningsinsatser för de nödsituationer som kan inträffa vid verksamheten.

Eftersom räddningstjänsten¹⁷ ska larmas vid en allvarlig kemikalieolycka och nödsituation så ska planering av räddningsinsatser och åtgärder ske i samverkan med räddningstjänsten.

16 .Bilaga 2 punkt 2b Sevesoförordningen

17. Kommunens organisation för räddningstjänst

Vägledning

När verksamhetsutövaren ska identifiera förutsebara nödsituationer samt planera inför räddningsinsatser kan följande frågeställningar vara till stöd:

- Har personerna i arbetsgruppen den kompetens och kunskap som behövs, för att genomföra den systematiska analysen av de risker som finns vid verksamheten och för att identifiera relevanta scenarier?
- Vem fastställer riskanalysen samt håller den uppdaterad och aktuell?
- Finns det genomförda riskanalyser som beskriver identifierade scenarier som kan leda till allvarliga kemikalieolyckor som är aktuella och användbara?
- Omfattar riskanalyserna alla anläggningar och lager som har granskats systematiskt för att hitta eventuella tekniska, organisatoriska eller mänskliga brister som kan leda till en nödsituation?
- Var inom verksamheten kan allvarliga nödsituationer eller kemikalieolycka inträffa, exempelvis en omfattande brand, explosion eller utsläpp av farliga ämnen som kan leda till en nödsituation eller en allvarlig kemikalieolycka?
- Vilka är de möjliga konsekvenserna, d.v.s. hur och i vilken utsträckning kan människor, miljö samt utrustning, anläggningar och annan egendom påverkas eller skadas vid en nödsituation eller en allvarlig kemikalieolycka?
- Vilka förberedelser eller åtgärder har verksamheten vidtagit för att begränsa sannolikhet för och konsekvens av nödsituation eller en allvarlig kemikalieolycka?

2.2 Utarbeta plan för räddningsinsatser vid nödsituationer

Sevesoförordningen föreskriver att verksamhetens säkerhetsledningssystem ska vara proportionerligt mot farorna, de industriella aktiviteterna och organisationens komplexitet samt grunda sig på en bedömning av riskerna.¹⁸ Säkerhetsledningssystemets uppgift är att beskriva hur verksamhetens mål och handlingsprinciper som beskrivs i handlingsprogrammet ska genomföras vid verksamheten.

Med stöd av ovanstående är MSB:s tolkning att Sevesoverksamhetens **planering inför nödsituationer** (på samma sätt som hela säkerhetsledningssystemet) ska vara proportionerlig mot farorna, de industriella aktiviteterna och organisationens komplexitet samt grunda sig på en bedömning av riskerna.

Plan för räddningsinsatser vid nödsituationer

Planering inför nödsituationer ska resultera i att verksamheten har en plan för interna räddningsinsatser och kan hantera nödsituationer. Det är viktigt att tänka efter före! Det är viktigt att ledningen och all personal har en medvetenhet och kunskap om vad som kan inträffa och vad som ska göras vid nödsituationer. Personalen som jobbar vid de särskilt riskfyllda aktiviteterna inom verksamheten ska ges särskild utbildning om riskerna och om vad som ska göras vid nödsituationer. Särskild utbildning till berörd personal beskrivs i nästa avsnitt.

Säkerhetsledningssystemets avsnitt om **planering inför nödsituationer** ska beskriva hur nödsituationer som inträffar inom verksamheten ska hanteras. Vid verksamheten ska det finnas en plan för räddningsinsatser vid nödsituationer som är beslutad och fastställd av ledningen.

18. Bilaga 2 Sevesoförordningen

Vägledning

När verksamhetsutövaren ska utarbeta en plan för räddningsinsatser vid nödsituationer kan följande punkter och frågeställningar vara till stöd. Planen bör lämpligen innehålla uppgifter och information:

- Datum när planen fastställts och reviderats.
- Verksamhetens namn.
- Information om vem som fastställt planen samt har ansvar att hålla den uppdaterad.
- Redovisning av identifierade risker och förutsebara nödsituationer inom/vid verksamheten.
- En redogörelse av rutin som anger vilka akuta/initiala åtgärder som verksamheten och personalen ska vidta vid en nödsituation eller kemikalieolycka för att begränsa konsekvenserna, exempelvis vid:
 - Utsläpp av farligt ämne som kan vara giftigt, brandfarligt, explosivt eller hälsofarligt eller miljöfarligt.
 - Brand med farligt ämne eller i närheten av hantering och lagerhållning av farligt ämne.
 - Explosion med explosiva varor.
- Redovisning av att och hur personalen utbildas och att det finns en långsiktig utbildningsplan (se eget avsnitt i publikationen).
- Redovisning av att personalen övar planen. Finns det en flerårig övningsplan (se eget avsnitt i publikationen).
- Redovisning av rutin som anger hur ledningen granskar och uppdaterar planen samt hur ändringar inom verksamheten omhändertas i verksamhetens planering inför nödsituationer.

Det kan även vara bra att tänka igenom följande:

- Verksamhetens kontakter med den kommunala räddningstjänsten
 - Vem eller vilka vid verksamheten har kontakt med räddningstjänsten och bjuder in till samverkan och dialog vid framtagande av planen?
 - När och vem vid verksamheten kontaktar räddningstjänsten vid en nödsituation?
 - Hur och vem/vilka vid verksamheten kommunicerar och ger räddningstjänsten information och upplysningar om nödsituationen och berörda farliga ämnena under insatsen? Den informationen som verksamheten bör lämna är punkterna 1-4 i 2 kap 4 § i förordning (2003:789) skydd mot olyckor.
- Verksamhetens säkerhetsutrustning och resurser
 - Vilken säkerhetsutrustning finns vid verksamheten? Brandbekämpningsmaterial? Personlig skyddsutrustning?
 - Hur ser bemanningen av personella resurser ut vid verksamheten vid en nödsituation, roll- och ansvarsfördelning?
 - Hur ser tillvägagångssätten ut för att informera och utbilda personal och andra arbetstagare om verksamhetens interna beredskaps- och nödlägesplanering.
- Verksamhetens larm och varningssystem
 - Har verksamheten interna larm och varningssystem. Finns det larm och varningssystem vid identifierade riskkällor och nödsituationer?
 - Hur testas larm och varningssystem?
 - Hur larmas och informeras allmänheten när en nödsituation inträffar?

2.3 Särskild utbildning till berörd personal

Sevesoverksamheter ska bedrivas på sådant sätt att allvarliga olyckor förebyggs samt att om olyckor inträffar så ska konsekvenserna begränsas genom olika åtgärder och barriärer. Verksamhetsutövaren ska säkerställa att personalen har den medvetenhet, kunskap och kompetens som behövs för att förebygga allvarliga olyckor och för att begränsa konsekvenserna för människors hälsa och miljön. Det är viktigt att personalen är medveten om aktuella risker och att de får den information och utbildning som behövs samt att de vet hur de ska agera om olyckan inträffar. Utbildning ska ges till samtliga anställda på alla nivåer i organisationen samt till underleverantörers berörda personal.

Det ska finnas skriftliga rutiner för planering och genomförande av utbildning om nödlägesplanering till berörd personal samt andra arbetstagare såsom entreprenörer och underleverantörer. Det är viktigt att utbildningen både omfattar teoretiska och praktiska moment.

Utbildningar

- Utbildning för de som är ansvariga för planering inför nödsituationer, det kan vara såväl introduktionsutbildningar och fortlöpande utbildningar samt repetitionsutbildningar.
- Utbildningar av samtliga anställda på alla nivåer i organisationen, även till underleverantörers berörda personal.

Vägledning

Vid planering av utbildningar om nödlägesplanering kan följande punkter och frågeställningar vara till stöd.

- Finns det en utbildningsplan inom verksamheten avseende nödlägesplanering och vilka utbildningar ingår?
- Beskriver utbildningsplanen att nyanställda ska utbildas för att kunna hantera nödsituationer?
- Beskriver utbildningsplanen att all personal på alla nivåer i organisationen, även underleverantörers berörda personal kontinuerligt utbildas inom nödlägesplanering?
- Finns det en förteckning över att personalen genomgått de olika utbildningarna? Vem ansvarar för förteckningen?

2.4 Övning av plan för räddningsinsatser vid nödsituationer

Verksamhetsutövarens handlingsprogram ska ses över regelbundet, dock minst vart femte år, och uppdateras vid behov. Handlingsprogrammet ska alltid uppdateras innan en ändring genomförs i en verksamhet som väsentligt kan påverka faran för allvarliga kemikalieolyckor.¹⁹

Eftersom säkerhetsledningssystemet kan ses som en fortsättning på verksamhetens handlingsprogram så bör även planen för räddningsinsatser (som är en del av säkerhetsledningssystemet) ses över minst vart femte år och uppdateras vid behov.

Sevesoförordningen föreskriver att planerna för räddningsinsatser av nödsituationer ska testas och granskas.²⁰ Genom övning av planerna testas planernas effektivitet och lämplighet. Resultatet ska sedan ligga till grund för ledningens överväganden och införande av nödvändiga ändringar i nödlägesplaneringen. Verksamhetens plan för räddningsinsatser vid nödsituationer ska revideras vid behov.

Ledningens överväganden och införande av nödvändiga ändringar

Genom resultatet av att planerna för räddningsinsatser vid nödsituationer är testade får ledningen ett underlag till överväganden och införande av nödvändiga ändringar av planen. Planernas effektivitet och lämplighet testas bl.a. genom övning samt genom att planerna följs upp och granskas.

En tillförlitlig uppföljning av planerna för räddningsinsatser vid nödsituationer kräver både en aktiv och en reaktiv resultatuppföljning.

Aktiv uppföljning

Vid aktiv uppföljning testas planen genom övning, d.v.s. innan ett tillbud eller olycka inträffat. Det innebär uppföljning och kontroll av att planen överensstämmer med handlingsprogrammet och de uppsatta målen samt givna rutiner och instruktioner men även t.ex. kontroll av att lämplig kunskap finns hos personalen. Övningen bör avslutas med en utvärdering där lärdomar från övningen tas om hand och eventuella brister i nödlägesplanen åtgärdas.

Reaktiv uppföljning

Reaktiv uppföljning bör ske efter att ett tillbud eller olycka inträffat. Vanligtvis sker det genom utredning och rapportering av händelsen då även nödlägesplaneringen bör utvärderas. Det krävs ett system för tillbuds- och olycksrapportering, där inte bara de direkta orsakerna identifieras, utan även bakomliggande brister som kan bidra eller lett till händelsen. Utredning, analys och uppföljning, inklusive information till berörd personal, ingår lämpligen för att säkerställa erfarenhetsåterföringen. Informationen från resultatuppföljningen spelar en viktig roll som underlag vid utvärdering och revision av nödlägesplaneringen.

19. 7 § Sevesoförordningen

20. Bilaga 4 punkt 2e Sevesoförordningen

2.5 Kopplingar till de övriga delarna i säkerhetsledningssystemet

Alla sju delarna i säkerhetsledningssystemet hänger ihop, vilket framgår av figur 3.

Organisation och personal

Flera olycksutredningar visar att en gemensam grundorsak till att olyckor inträffar har varit brister i ledning, styrning och organisation av säkerhetsarbetet vid verksamheten. Verksamhetens organisation och personal är en väsentlig del i säkerhetsledningssystemet.

Det är viktigt att all personal som finns inom verksamheten har den kompetens, medvetenhet och förståelse för de risker som finns och de nödsituationer som kan inträffa vid verksamheten. Det är viktigt att de i personalen som har i uppgift att identifiera risker och nödsituationer samt analysera och bedöma dem har den utbildning och kunskap som behövs. Personal på olika nivåer i organisationer ska veta vad de ska göra vid en nödsituation och vilken roll eller uppgift som de har. Därutöver är det viktigt att all personal bjuds in och deltar vid de olika övningarna av planen för räddningsinsatser, utifrån sin roll och sitt uppdrag.

Identifiering och bedömning av risker

Riskidentifiering och riskbedömning är ett centralt område i verksamhetens säkerhetsarbete. Identifiering och bedömning av risker vid en verksamhet bör vara aktivt och kontinuerligt.

Verksamhetens planering inför nödsituationer utgår från de farliga ämnen som förekommer vid verksamheten, typ av hantering och processer vid verksamheten samt de risker som identifierats och riskbedömts. Det är även viktigt att ta hänsyn till speciella förhållanden såsom uppstart, stopp, underhåll och avveckling. Det kan även finnas yttre faktorer i anslutning till verksamheten såsom naturhändelser (översvämning, höga vindstyrkor, blixtnedslag m.m.)²¹, angränsande verksamheter, transporter som utgör risker och kan påverka säkerheten vid verksamheten och orsaka nödsituationer.

Styrning

Verksamhetsutövaren ska se till att det finns tillvägagångssätt, instruktioner och rutiner för att bedriva verksamheten säkert.

Det behöver finnas rutiner som beskriver ett systematiskt tillvägagångssätt för att identifiera och bedöma risker och nödsituationer. Exempelvis rutiner för underhåll av skyddsåtgärder/tekniska barriärer. Det är även viktigt att det finns rutiner för hur information om hur personalen ska agera vid nödsituationer sprids inom verksamheten. Tänk på att all personal på olika nivåer inom verksamheten får ”rätt information” i förhållande till sin roll och sitt uppdrag.

21. MSB publikation: Riskbedömning av naturliga omgivningsfaktorer, Vägledning och metodstöd för verksamheter som hanterar farliga ämnen Publikationsnummer MSB998 – november 2016 ISBN 978-91-7383-661-6

Om det sker ändringar inom verksamheten behöver även rutinerna ses över och vid behov revideras. När en rutin ändras är det viktigt att ändringen sprids till all personal.

Hantering av ändringar

Vid en verksamhet sker det kontinuerligt ändringar och förändringar, som kan vara organisatoriska eller tekniska. Ändringar kan förändra och påverka riskbilden vid verksamheten och vilka nödsituationer som kan inträffa. Det är därför viktigt att verksamheten har rutiner, tillvägagångssätt och metoder för att hantera och planera inför ändringar av exempelvis anläggningar, processer. Frågor som bör ställas är om ändringen påverkar riskbilden, identifierade nödsituationer och verksamhetens planering inför nödsituationer och planen för räddningsinsatser.

Resultatuppföljning

Verksamhetsutövaren ska se till att det finns tillvägagångssätt för att kontinuerligt följa upp och kontrollera verksamhetens planering inför nödsituationer. Verksamheten bör ha system för att kontinuerligt inhämta information, upplysningar om eventuella brister som kan påverka verksamhetens säkerhet och planering inför nödsituationer samt hur personalen ska agera. Även verksamhetens processer för egenkontroll och korrigerande åtgärder kan påverkas om det förekommer brister i planen för nödsituationer.

Efter genomförd övning bör resultatet från övningen sammanställas och dokumenteras för att utgöra underlag för analys och bedömning av övningen och verksamhetens planering inför nödsituationer. Informationen från resultatuppföljningen utgör en viktig roll som underlag vid granskning, utvärdering och revision.

Granska, utvärdera och uppdatera

Verksamhetsutövaren ska se till att det finns tillvägagångssätt för periodisk systematisk bedömning av planen för räddningsinsatser och dess effektivitet och lämplighet. Informationen från resultatuppföljningen från genomförda övningar används som underlag vid granskning, utvärdering och revision.

Det bör finnas metoder och rutiner för granskning, utvärdering och bedömning av verksamhetens planering inför nödsituationer.

Granskningen av verksamhetens planering inför nödsituationer syftar till att verifiera att den överensstämmer med vad som är planerat utifrån identifierade risker och nödsituationer. Om det skett någon ändring inom verksamheten samt erfarenheter och lärdomar från övningar bör beaktas vid granskningen.

Utvärdering och bedömning av verksamhetens planering inför nödsituationer och dess effektivitet, tillämpbarhet och lämplighet syftar till att komma fram till vad som behöver utvecklas och förbättras. Uppdateringen syftar till att utvärdera resultatet av granskningen av övningar och planen för räddningsinsatser. Resultatet av en utvärdering kan leda till att planeringen inför nödsituationer behöver ses över och omarbetas.

3. Intern plan för räddningsinsatser

För verksamheter som omfattas av den högre kravnivån enligt Sevesolagstiftningen tillkommer ytterligare skyldigheter för nödlägesplanering. Utöver kravet om planering inför nödsituationer²² enligt säkerhetsledningssystemet ska verksamhetsutövaren upprätta en intern plan för räddningsinsatser²³.

Den interna planen för räddningsinsatser är ett skriftligt dokument som ska visa att verksamhetsutövaren har en planering i form av struktur och systematik för att

- begränsa och kontrollera allvarliga kemikalieolyckor så att följderna minimeras och de skador som kan orsakas på människors hälsa och miljön begränsas
- införa de åtgärder som krävs för att skydda människors hälsa och miljön från följderna av allvarliga kemikalieolyckor
- förmedla nödvändig information till allmänheten och till berörda organisationer och myndigheter i området samt
- vidta åtgärder för att återställa och sanera miljön efter en allvarlig kemikalieolycka.

Räddningstjänsten har ett motsvarande krav att upprätta kommunens plan för räddningsinsatser för verksamheter som omfattas av Sevesolagstiftningens högre kravnivå.²⁴ Både verksamhetens interna - och kommunens plan för räddningsinsatser ska fungera som beslutsstöd och bidra till att viktiga åtgärder tas om hand i nödlägesplaneringen.²⁵

Verksamhetens interna plan för räddningsinsatser ska uppdateras och övas minst vart tredje år eller när det till följd av ändrade förhållanden²⁶ finns anledning till det. Planen ska alltid uppdateras innan en ändring genomförs som väsentligt kan påverka faran för allvarliga kemikalieolyckor. En uppdaterad plan ska ges in till länsstyrelsen så snart den har färdigställts.²⁷ Planen ska bifogas till säkerhetsrapporten och är en del av ansökningshandlingarna²⁸ i den integrerade miljö- och säkerhetsprövningen enligt miljöbalken.

22. Punkt 2e bilaga 2 § Sevesoförordningen

23. 12 § Sevesolagen

24. 3 kap. 6 § förordningen (2003:789) om skydd mot olyckor

25. Prop. 2014/15:60 Genomförande av Seveso III-direktivet s 44

26. Med ändrade förhållanden avses ändringar inom verksamheten, vid en olycka, som ett resultat av övning etc.

27. 10 § Sevesoförordningen

28. 22 kap. 1 § miljöbalken

Den interna planen ger en översiktsskild av verksamhetsutövarens nödlägesplanering för de scenarier som identifierats i riskbedömningen²⁹ och som redovisas i säkerhetsrapporten.

Planen sammanfattar den analys som verksamhetsutövaren genomför för att bedöma vilka resurser som behövs för att begränsa konsekvenserna av allvarliga kemikalieolyckor. För att alla tillgängliga interna- och externa resurser ska nyttjas optimalt ska verksamhetens interna plan och den kommunala planen för räddningsinsats samordnas och övas.³⁰ Hur samordningen sker mellan verksamheten och kommunen beskrivs lämpligen i säkerhetsledningssystemet.

Den interna planen utgör ett viktigt underlag vid

- räddningstjänstens upprättande av kommunens plan för räddningsinsatser³¹,
- länsstyrelsens tillsyn av Sevesoverksamheten och
- den integrerade miljö- och säkerhetsprövningen enligt miljöbalken. Planen utgör en del av handlingarna och beskriver en del av verksamhetsutövarens planering för att begränsa konsekvenserna av de scenarier som identifierats i riskbedömningen.

Planen ska utarbetas i samråd med all berörd personal vid verksamheten, inklusive relevant personal med långtidskontrakt (underleverantörer/entreprenörer) som kan påverka säkerheten och räddningsinsatsen.

I planen ska verksamheten utse vilken befattning som ansvarar för kontakten med räddningstjänsten i fråga om upprättandet av kommunens plan för räddningsinsatser.³² Verksamhetsutövaren ska kontinuerligt utbilda sin personal om innehållet i nödlägesplaneringen.³³ Det framgår av tidigare avsnitt hur utbildning inom nödlägesplanering ska finnas beskrivet i bolagets säkerhetsledningssystem.³⁴

Verksamhetens interna plan för räddningsinsatser utgör endast en delmängd av verksamhetens nödlägesplanering. I säkerhetsledningssystemet kan det finnas fler delar av nödlägesplaneringen än de punkter som efterfrågas i bilaga 1 till MSBFS 2015:8. Den interna planen för räddningsinsatser ska inte förväxlas med verksamhetens interna katastrof-/insatsplaner som innehåller detaljerade instruktioner om hur personalen ska agera vid olyckshändelser³⁵. De är en del av verksamhetsutövarens säkerhetsledningssystem. Katastrof-/insatsplaner har inga formaliakrav till skillnad mot Sevesolagstiftningens interna plan för räddningsinsatser som ska innehålla de uppgifter och den information som framgår av bilaga 1 till MSBFS 2015:8. Det finns ingen uttrycklig reglering om hur en intern plan för räddningsinsatser ska vara utformad.

29. Punkt 4 bilaga 3 Sevesoförordningen

30. 5 och 6 §§ MSBFS (2015:8)

31. 3 kap. 6 § FSO, 4-6 §§ MSBFS 2015:8

32. Punkt 2 bilaga 1 MSBFS (2015:8)

33. Punkt 2e bilaga 2 Sevesoförordningen

34. Punkt 2a bilaga 2 Sevesoförordningen

35. En händelse är ett avgränsat skeende, som är möjligt att iaktta men oplanerad. En händelse med möjliga negativa konsekvenser kan benämnas tillbud, med inträffade negativa konsekvenser olycka (Wikipedia).

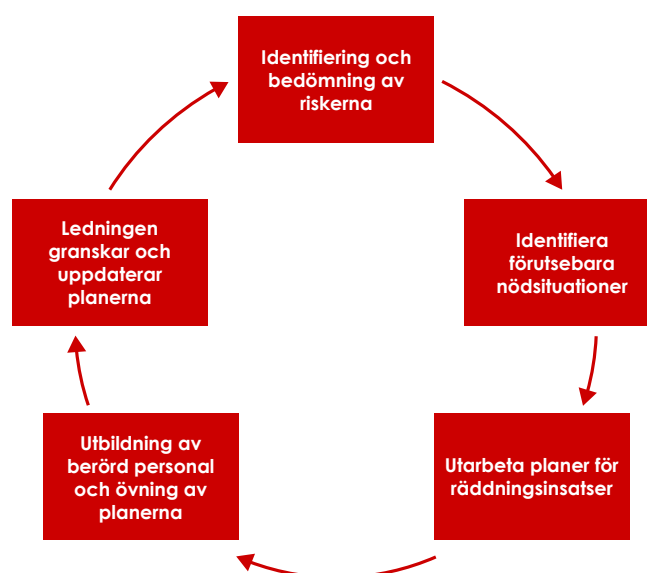
Den interna planens utformning

Dom vid Nacka tingsrätt, M 2331-19

I domskälen i mål M 2331-19 framgår att med hänsyn till syftet att förmedla nödvändig information, måste det ställas krav på att uppgifterna i planen är välstrukturerade och tydliga. Enligt MSBFS 2015:8 ska planen innehålla beskrivningar för ett antal avsnitt av bolagets nödlägesplanering. Rutinerna kopplade till respektive punkt i planen kan med fördel namnges i planen och bifogas till planen om det är lämpligt ur ett säkerhetsperspektiv.

Genom övning av planen testas planens effektivitet och lämplighet, där resultatet ska ligga till grund för ledningens överväganden av och införande av nödvändiga ändringar.

Figur 5. Nödlägesplaneringens innehåll

I publikationens avsnitt om ”Övningar” ges mer information om övning av den interna planen. I det tidigare avsnittet om ”Granskning och utvärdering” av nödlägesplanering finns angivet att det i säkerhetsledningssystemet ska finnas rutiner och förfaranden för att utvärdera nödlägesplaneringen genom att testa och granska planerna för räddningsinsatser vid sådana nödsituationer.

3.1 Innehåll i intern plan för räddningsinsatser

Alla verksamheter som omfattas av Sevesolagstiftningen på högre kravnivå ska upprätta en intern plan för räddningsinsatser med upplysningar och information om verksamhetens beredskap. Planen ska innehålla de beskrivningar och redogörelser som framgår av bilaga 1 MSBFS 2015:8.

I följande text förtydligas och utvecklas vad som ska redovisas. Lagstiftningens formulering är skriven med nummerad och fet rubrik. De grå rutorna ger vägledning för respektive punkt utifrån vad Sevesoföreskrifternas bilaga 1 föreskriver.

1. Namn eller befattning på de personer som har särskild befogenhet att starta en intern räddningsinsats, samt de personer som har till uppgift att sköta samordningen av omedelbara räddningsinsatser.

Vägledning

För att förhindra och begränsa följderna av en allvarlig kemikalieolycka är det viktigt att verksamhetsutövaren, vid en händelse, snabbt vidtar åtgärder.

Därför ska det i planen tydligt framgå namn eller befattning på vem/vilka som har befogenhet att internt organisera, påbörja och leda en intern räddningsinsats innan räddningstjänsten anländer, oavsett tid på året och tid på dygnet.

För att ha en robust organisation gällande räddningsinsatser är det lämpligt att det finns ersättare till nyckelpersoner/befattningar som kan ansvara och starta den interna organisationen för nödlägesberedskap. För att underlätta uppdateringen av listan över nyckelpersoner/befattningar, kan namn och telefonnummer anges i en bilaga till den interna planen för räddningsinsatser.

I säkerhetsledningssystemet bör det finnas rutiner för hur den interna nödlägesorganisationen aktiveras och hur samordningen mellan exempelvis verksamhetens krisledning och den interna insatsstyrkan fungerar.

2. Uppgift om vem eller vilka som ansvarar för kontakten med kommunen i fråga om upprättandet av kommunens plan för räddningsinsatser, enligt 3 kap. 6 § förordningen (2003:789) om skydd mot olyckor.

Vägledning

Redan under den inledande fasen av nödlägesplaneringen är det viktigt att verksamheten har en dialog med räddningstjänsten.

En räddningsinsats kräver ett nära samarbete mellan personal vid verksamheten och räddningstjänsten. Det är därför viktigt att det redan under nödlägesplaneringen finns en tydlig struktur och en utsedd befattning för samarbetet med kommunen. Kontaktpersonen/-erna som utgör kontaktytan mellan verksamheten och kommunen bör vara väl insatt i verksamhetens riskarbete och nödlägesplanering.

Räddningstjänsten har en skyldighet att upprätta en kommunal plan för räddningsinsatser för alla verksamheter på högre kravnivå inom kommunens geografiska ansvarsområde. Verksamhetsutövaren har en skyldighet att lämna underlag till sådana planer.³⁶ Säkerhetsrapporten och den interna planen för räddningsinsats är ett exempel på underlag som räddningstjänsten behöver ta del av för att upprätta kommunens plan för räddningsinsatser.

36. 3 kap. 6 a § FSO

- 3. För varje situation eller slag av händelse som kan förutses och som i verksamheten kan spela en avgörande roll för uppkomsten av en allvarlig kemikalieolycka, ska det finnas en redogörelse av vilka åtgärder som ska vidtas för att begränsa följderna av denna. Denna redogörelse ska även omfatta säkerhetsutrustning och övriga tillgängliga resurser.**

Vägledning

Denna punkt utgår lämpligen från beskrivningen av de skyddsåtgärder och insatser som beskrivs i säkerhetsrapporten³⁷. Redogörelsen i den interna planen för räddningsinsatser är vanligtvis mer detaljerad och fördjupad än den i säkerhetsrapporten. Syftet är att tydligt beskriva åtgärderna för att begränsa konsekvenserna för människors hälsa och miljön såväl inom som utanför verksamheten.

Det innebär att för förutsebara förhållanden eller händelser som kan ha betydelse för att orsaka en större olycka ska det finnas en beskrivning av vilka åtgärder som ska vidtas för att kontrollera händelsen och begränsa konsekvenserna för människors hälsa och miljön.

För varje oönskad händelse (topphändelse/scenarier) som identifierats i verksamhetens riskbedömning som beskrivits i säkerhetsrapporten ska det i den interna planen för räddningsinsatser framgå att det finns en planering för nödsituationer.

Beskrivning ska även innehålla uppgifter om säkerhetsutrustning och tillgängliga resurser. De skadebegränsande åtgärder som vidtas för att begränsa följderna av olyckan kan vara av både organisatorisk- och teknisk karaktär, så som rutiner, tekniskt brandskydd, uppsamlingssystem för att omhänderta förorenat brandsläckningsvatten³⁸ och utsläpp av farliga ämnen. Det bör framgå av planen att uppsamlingssystemen har tillräckligt med kapacitet för att förhindra att människor hälsa och miljön kommer till skada.

Redogörelsen ska även innehålla uppgifter om övriga resurser som finns tillgängliga vid verksamheten. Med övriga resurser avses exempelvis intern räddningsstyrka och resurser som finns att tillgå enligt avtal med andra aktörer. Det bör framgå vilka resurser som finns tillgängliga på anläggningen och vilka resurser som verksamhetsutövaren kan erhålla av externa aktörer.

37. Punkt 5 bilaga 3 Sevesoförordningen

38. Brandsläckningsvatten är ett samlingsbegrepp för kyl- och släckvatten

4. En redogörelse av varningssystem och de åtgärder som ska vidtas vid varning, samt de åtgärder i övrigt som syftar till att begränsa följderna för de personer som befinner sig inom verksamheten.

Vägledning

I planen ska det finnas en beskrivning av verksamhetens varningssystem. Det ska även finnas en beskrivning av de rutiner/förfaranden som ska användas vid alarmering för att larma de personer som befinner sig inom verksamheten. Det ska framgå av redogörelsen hur personer inom verksamheten ska agera vid larm för att kunna evakuera, ta skydd och använda skyddsutrustning.

Det ska framgå hur den egna personalen och entreprenörer får kunskap om de varningssystem³⁹ som finns i syfte att larma personer inom verksamheten. I bolagets utbildning om nödlägesplanering bör ett moment vara på vilket sätt varningssystemen larmar (ljud, lampor etc.).

5. En redogörelse av rutiner för alarmering till kommunens organisation för räddningstjänst vid en allvarlig kemikalieolycka och den information som ska lämnas vid alarmering.

Vägledning

Punkten handlar om verksamhetens kontakt med kommunens räddningstjänst vid nödsituation. Den som utövar verksamheten underrättar normalt SOS Alarm som i sin tur larmar kommunens organisation för räddningstjänst. Det ska framgå i planen hur verksamhetens egen personal och entreprenörer ska gå tillväga för att larma räddningstjänst. Av planen ska det framgå vilka rutiner som finns vid alarmering och information om vilka uppgifter som ska lämnas i samband med kontakt med larmcentralen.

Exempel på uppgifter som minst bör lämnas vid kontakten med SOS Alarm,

- omständigheterna kring olyckan eller den befarade olyckan,
- vilka farliga ämnen som finns i anläggningen och som kan orsaka allvarliga skador på människor eller i miljön och om några av dessa ämnen läckt ut,
- de uppgifter som finns tillgängliga för att möjliggöra en bedömning av följderna för människor och miljö, samt
- vilka räddningsåtgärder som har vidtagits.⁴⁰

Planen kan innehålla hänvisning till rutinerna som finns i bolagets säkerhetsledningssystem.

Eftersom Sevesoverksamheter även är farlig verksamhet har verksamhetsutövaren skyldighet enligt LSO och FSO att underrätta flera myndigheter i samband med olyckor och tillbud.⁴¹

39. Exempel på varningssystem är brandlarm, gasdetektorer, visuella larmsystem.

40.2 kap. 4§ FSO

41.2 kap. 5 § LSO, 2 kap. 4 § FSO

6. En redogörelse av rutiner för samverkan med kommunens organisation för räddningstjänst vid en olycka, innefattande rutiner för hur stöd ska lämnas vid insatser utanför verksamheten.

Vägledning

Planen ska innehålla en beskrivning av den utrustning och expertis som verksamhetsutövaren kan ställa till räddningstjänstens förfogande vid en händelse. Det ska även finnas beskrivningar av rutiner för hur verksamhetsutövaren kan tillhandahålla hjälp till räddningstjänsten vid en insats utanför verksamheten. Exempelvis en trafikolycka med en tankbil som innehåller farliga ämnen där verksamheten har expertkompetens som de kan bidra med vid räddningsarbetet.

Utöver detta har räddningstjänsten skyldigheter enligt 5 § MSBFS 2015:8 att samordna kommunens plan för räddningsinsatser med verksamhetens interna plan för räddningsinsatser.

7. En redogörelse av hur personalen utbildas och övas och, i förekommande fall, hur samövning med kommunens organisation för räddningstjänst genomförs.

Vägledning

Planen ska innehålla en beskrivning av hur all personal det vill säga anställda och entreprenörer får utbildning inom området nödlägesplanering.

Denna punkt är en fördjupning av punkt 2e bilaga 2 Sevesoförordningen i den del som avser utbildning och övning.

Det ska framgå hur de utbildas och hur de övas avseende den interna planen för räddningsinsatser. Det ska framgå vilka utbildningar inom nödlägesberedskap som är kopplad till respektive befattning.

Detta beskrivs även under avsnitt 2.3 "Särskild utbildning till berörd personal". Planen ska även innehålla en beskrivning av hur verksamheten övar scenarion som identifierats och beskrivits i säkerhetsrapporten tillsammans med den kommunala räddningstjänsten.

Verksamheten ska kontinuerligt bjuda in räddningstjänsten att öva. Därutöver ska räddningstjänsten planera övning av kommunens plan för räddningsinsatser i samarbete med verksamhetsutövaren. Övningens omfattning ska stå i proportion till verksamhetens omfattning och de risker som verksamheten har.⁴²

42.6 § MSBFS 2015:8

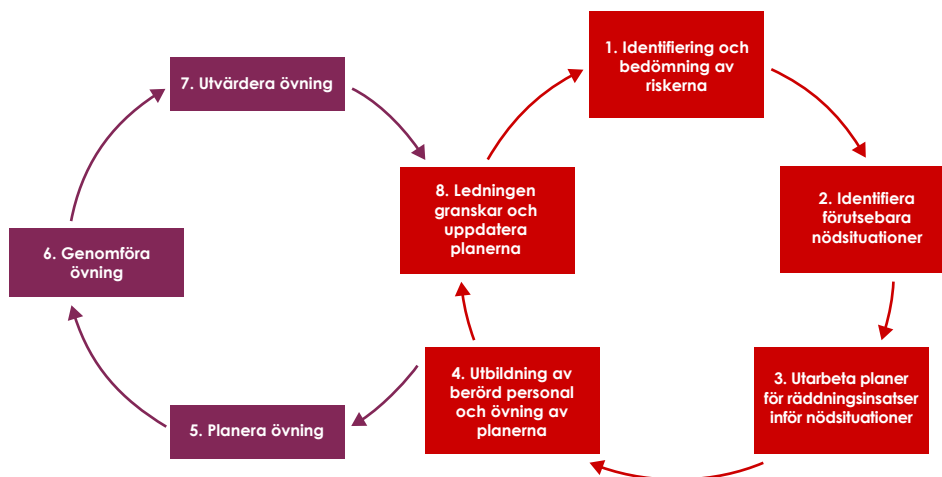
4. Övning

Detta avsnitt avser alla Sevesoverksamheters skyldighet att öva planer för räddningsinsatser.

- Plan för räddningsinsatser vid nödsituation (säkerhetsledningssystem)
- Intern plan för räddningsinsatser

För att säkerställa att nödlägesplaneringen har rätt omfattning, anpassade och aktuella rutiner och att det finns tillgängliga resurser så behöver planerna övas. Genom övning testas planernas effektivitet och lämplighet. Resultatet från övningen ska ligga till grund för ledningens överväganden av och införande av nödvändiga ändringar i nödlägesplaneringen. Notera att det är hela nödlägesplaneringen som avses, vilket omfattar planering, genomförande och utvärdering. Figur 6 visar hur utbildning av nödlägesplanering, övning och uppdatering av planer för nödsituationer och intern plan för räddningsinsatser hör ihop och växelverkar.

Figur 6. Utbildning och övning integrerat i nödlägesplanering

Det är viktigt att planerna är aktuella och att ledningen har fastställt dem samt att personalen har utbildats i sina roller innan en övning planeras. Beroende på personalens roller och befattningar skiljer sig behovet av utbildning och kompetens inom nödlägesplanering. Vilket skulle kunna uttryckas som generell utbildning och mer specifik utbildning.

Övningar kan ses som ett komplement till den utbildning som personalen får om nödlägesplanering. Genom övningar testas personalen den plan som verksamheten har tagit fram för nödsituationer. Det är inte tillräckligt att enbart ge en teoretisk utbildning utan den behöver även vara praktisk genom exempelvis övningar.

Vid planering av övning är det viktigt att exempelvis beakta:

- Vad är syftet med övningen?
- Vad ska övas? Vilken nödsituation ska övas?
- Val av typ av övning? Övningens omfattning?
- Intern övning eller tillsammans med externa aktörer?
- Vilka ska delta vid övningen?

Övning bör genomföras med utgångspunkt från de scenarion som identifierats och framgår av säkerhetsledningssystemet, säkerhetsrapporten och den interna planen för räddningsinsatser.

En övning kan genomföras i olika former, alltifrån en skrivbordsövning till en fullskalig övning med flera aktörer inblandade. Det är viktigt att de planer som tas fram för olika olycksscenarion också övas. Det utgör ett ansvar för verksamhetsutövaren.⁴³

Efter varje övning bör en utvärdering göras och resultatet av övningen tas omhand vid översynen av planerna innan processen börjar igen med att utbilda personalen.

Innan en övning kan det vara lämpligt att informera allmänheten att det är övning och att en allvarig kemikalieolycka inte har inträffat. Även tillsynsmyndigheten bör informeras och bjudas in till övningen.

I MSBs Övningsvägledning⁴⁴ presenteras olika övningstyper. Vägledningen ger även stöd för beslut om planering, genomförande och utvärdering av övningar.

43. Prop.2014/15:60 s. 47 Genomförande av Seveso III-direktivet

44. Övningsvägledning, Grundbok – Introduktion till grunder i övningsplanering, Publikationsnummer MSB602, ISBN: 978-7383-714-9

4.1 Verksamhetsutövarens skyldighet

Alla Sevesoverksamheter omfattas av skyldigheterna för farlig verksamhet⁴⁵. Verksamhetsutövaren eller ägaren är därmed skyldig att i skäligen omfattning hålla eller bekosta beredskap med personal och egendom och i övrigt vidta nödvändiga åtgärder för att hindra eller begränsa allvarliga skador på människor eller miljön.

Som underlag till att utforma verksamhetens beredskap gör verksamhetsutövaren en behovsanalys över vad som krävs i form av resurser för att tillsammans med räddningstjänst kunna genomföra en effektiv insats i händelse av olycka.

För att upprätthålla och säkerställa att verksamhetsutövaren har en förmåga att utföra effektiva räddningsinsatser måste nödlägesplaneringen övas. Det är verksamhetsutövarens ansvar att se till att beredskapen övas. Övningarna ska ha den omfattningen att det framgår att verksamheten har förmåga att vidta effektiva räddningsinsatser. Vad som ska övas beror på vad verksamhetsutövaren har identifierat i sin behovsanalys avseende beredskap.

För verksamheter på lägre kravnivå finns inget krav på hur ofta planer för räddningsinsatser vid nödsituationer ska övas. Däremot är det angivet i Sevesoförordningen att säkerhetsledningssystemet ska ses över och uppdateras minst var 5 år.⁴⁶ Planen är den del av säkerhetsledningssystemet och ska i samband med översynen av säkerhetsledningssystemet ses över och uppdateras. I samband med detta bör även planen ha övats så att erfarenheter och lärdomar från utvärderingen av övningen omhändertas.

För verksamheter på den högre kravnivån ska den interna planen för räddningsinsatser övas minst en gång var tredje år. Övningen ska omfatta scenarier som utgör en allvarlig kemikalieolycka. För att anse att den interna planen är övad bör all personal som arbetar inom verksamheten även underleverantörers berörda personal ha övat under en tre års period.

Det finns inget krav i lagstiftningen på vilket sätt den interna planen för räddningsinsatser ska övas men att öva den gemensamt med kommunens plan för räddningsinsats har betydande fördelar. Det säkerställer att båda planerna fungerar effektivt tillsammans, och att det finns tillräckligt med resurser för att begränsa konsekvenserna för allvarliga kemikalieolyckor. För att uppnå detta är det viktigt att komma överens om målen för övningen och hur de uppnås.

Det är viktigt att övningarnas omfattning ska vara i proportionalitet med verksamhetens riskbild.

45.2 kap. 4 § LSO

46.7 § Sevesoförordningen

4.2 Flerårig övningsplan

För att få en tydlig överblick av verksamhetens övningsverksamhet bör verksamhetsutövaren upprätta en flerårig övningsplan.

Den fleråriga övningsplanen är ett verktyg för att arbeta strategiskt och systematiskt med planering, genomförande och utvärdering av övningar.

Övningsplanen behöver, förutom uppgifter om verksamhetens övningar, ha en tydlig koppling till vilka utbildningar som ska genomföras för att säkerställa att kunskap och färdigheter utvecklas och kan tillämpas.

Planen behöver ta hänsyn till alla övningar av nödlägesplaneringen vid verksamheten och tydliggöra växelverkan mellan olika övningstyper och utbildning.

I de fall övningarna avgränsas så bidrar övningsplanen till att ge en helhetsbild av verksamhetens övningsverksamhet. Övningsplanen bör säkerställa att samtliga moment som nödlägesplaneringen beaktat blir övade. Planen ger även förutsättningar för att ha en långsiktig planering med kommunen avseende gemensamma övningar.

Beroende på verksamhetens karaktär och riskbild kan planen med fördel brytas ner till en mer detaljerad planering för respektive år/kortare perioder.

Den fleråriga övningsplanen är ett levande dokument som ska ses över och uppdateras när det sker förändringar som påverkar verksamhetens nödlägesplanering. Åtminstone ska översynen ske var femte år i samband med att handlingsprogrammet med tillhörande säkerhetsledningssystem ses över.⁴⁷

För mer information om planering och utvärdering av övning, se MSB:s handböcker, övningsvägledning, grundbok med metodhäften samt utvärdering av övningar.

Vägledning

På MSB:s hemsida, www.msb.se under "utbildning och övning" finns stöd och vägledning om övningsplanering och utvärdering av övningar.

47.7 § Sevesoförordningen

5. Olycksrapportering

Alla farliga verksamheter är skyldiga att rapportera olyckor som inträffar vid verksamheten eller om det funnits överhängande fara för en sådan olycka.⁴⁸ Med farlig verksamhet menas anläggningar där verksamheten i sig har en sådan inneboende fara för att en olycka ska orsaka allvarliga skador på människor eller miljön.

Alla Sevesoverksamheter är farliga verksamheter och omfattas därför av skyldigheten att rapportera olyckor och tillbud som inträffar vid verksamheten till kommunen där verksamheten är lokaliserad och till MSB.⁴⁹

Om det inträffar ett utsläpp av giftiga och skadliga ämnen vid verksamheten som kräver särskilda åtgärder för att skydda allmänheten ska verksamhetsutövaren underrätta länsstyrelsen, Polismyndigheten och kommunen. Särskilda åtgärder för allmänheten kan vara utrymning, avspärning eller en uppmaning till människor att bege sig inomhus.⁵⁰

MSB:s publikation om olycksrapportering

Mer information finns i MSB:s publikation "Farliga verksamheters skyldighet att rapportera inträffade olyckor och tillbud", Publikationsnummer: MSB2156 – januari 2023, ISBN: 978-91-7927-350-7.

Länsstyrelsen beslutar efter samråd med kommunen vilka verksamheter som är farliga verksamheter och därmed omfattas av rapporteringsskyldigheterna. Därtill omfattas alla verksamheter som omfattas av Sevesolagen (så kallade Sevesoverksamheter) av skyldigheterna. Länsstyrelsen ska inte fatta något beslut för dessa verksamheter.

48.2 kap. 4 § LSO

49.2 kap. 4 § FSO

50.2 kap. 5 § LSO

Myndigheten för
samhällsskydd
och beredskap